

BARNAFRID
LINKÖPINGS UNIVERSITET

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se
kopia till: s.sof@regeringskansliet.se

Dnr S2024/01907

Remissvar till promemorian *Ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem och LVM-hem – slutredovisning angående frågor om Statens institutionsstyrelses särskilda befogenheter (Ds 2024:26)*

Barnafrid, nationellt centrum för kunskap om våld mot barn, lämnar remissvar på promemorian som utgör slutredovisning från utredaren.

Barnafrid tillstyrker i stort utredningens förslag, men ser med oro på SiS förutsättningar att kunna tillämpa utökade befogenheter på ett rättssäkert sätt. Under en lång rad år har det uppmärksammats stora brister, till exempel att barn och unga varit utsatta för våld, brister i vården, avsaknad av rutiner och rena värdegrundsproblem. Det har framkommit bland annat utifrån tillsynsrapporter från IVO och JO, samt en granskning från Barnrättsbyrån att missförhållandena har varit helt oacceptabla. Det har föranlett en översyn av SiS.

Barnafrid ser att de särskilda befogenheterna är nödvändiga för att säkerställa en trygg och säker vård. Det förutsätter dock att verksamheten har kompetensen, kunskapen och det omdöme som krävs för att säkerställa att befogenheterna inte används om det inte är absolut nödvändigt till exempel genom att tillämpa en befogenhet utanför det syfte som överensstämmer med lagstiftarens intentioner.

Barnafrid förutsätter att såväl SIS själva, som IVO, noggrant följer upp implementeringen av de särskilda befogenheterna för att säkerställa att befogenheterna används på ett rättssäkert sätt.

Barnafrid vill också särskilt lyfta fram det positiva att utredaren har inkluderat ungdomar själva för att stärka delaktigheten och förankra utredningen.

Ställningstagande till författningsförslag

Förslag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

Barnafrid tillstyrker föreslagna tillägg som i allt väsentligt rör avskildhet vid dygnsvilan, eller av ordnings- och säkerhetsskäl.

Förslag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Barnafrid avstår att lämna synpunkter angående föreslagna ändringar, eftersom missbruksvård ligger utanför Barnafrids kunskapsområde.

Förslag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Barnafrid tillstyrker förslagen till ändringar och välkomnar att förtydliganden görs, med undantag av förslagen i 15 c § angående:

Näst sista stycket. Barnafrid anser att författningen utformas så att det framgår att avskildheten i första hand ska genomföras i den unges bostadsrum om detta inte är uppenbart olämpligt, annars i ett annat lämpligt utrymme.

Sista stycket. Barnafrid avstyrker rekvisitet ”särskilt behov” för fortlöpande uppsikt av personal. Vi menar att barn och unga som vårdas i avskildhet ska stå under fortlöpande uppsikt av personal, direkt eller via videokamera. Vård i avskildhet innebär ofta en markant högre nivå av ångest och stress, vilket kan utgöra en ökad risk för självskada eller suicid. Det motiverar kravet på en ovillkorlig fortlöpande uppsikt av personal oavsett vilken typ av avskiljning det handlar om.

Barnafrid avstyrker delvis de föreslagna reglerna för kroppsvisitation i 17 e § som anger att den ska genomföras av en person av samma kön under vissa förutsättningar.

Utredaren förutsätter att ingreppet upplevs mindre påträngande om det utförs av någon med samma kön som den som undersöks. Barnafrid ifrågasätter att så alltid är fallet och förespråkar, att undersökningen bör genomföras av någon med det kön som den undersökte själv föredrar, när det är möjligt.

Förslag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Barnafrid tillstyrker förslaget i 13 a § om möjlighet till elektronisk övervakning inom det särskilda ungdomshemmets område.

Barnafrid tillstyrker delvis förslaget i 14 c § första stycket om möjlighet till tillfällig avskildhet med anledning av fara för liv, hälsa, eller allvarlig skada på egendom.

Barnafrid avstyrker förslaget till lydelse i 14 c § andra stycket. Vi anser att vård under avskildhet ovillkorligen ska ske under fortlöpande uppsikt av personal, fysiskt eller via videoövervakning.

Barnafrid tillstyrker övriga föreslagna ändringar i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Förslag om ändring i förordningen (1998:641) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Barnafrid tillstyrker förslagen till ändring i förordningen (1998:641) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Förslag om ändring i socialtjänstförordningen (2001:937).

Barnafrid tillstyrker förslagen till ändring i socialtjänstförordningen (2001:937).

Barnafrids kommentarer angående förslag från utredningen

Avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl

Utredaren föreslår formellt utökade möjligheter, men i praktiken egentligen förtydligade regelverk, för att tillfälligt vårda barn unga och intagna i avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl. Barnafrid tillstyrkte förslagen som ingick i utredningens delredovisning av möjlighet till avskildhet under dygnsvilan. I utredningens slutbetänkande fullföljs förslagen om möjlighet till vård i avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl, oavsett tid på dygnet.

Barnafrid anser alltså att denna möjlighet behöver finnas, främst för att bättre kunna garantera en trygg vård för alla barn och unga som vistas på samma institution.

Barnafrid vill också påtala att vård i avskildhet medför en kraftigt förhöjd risk för ångestrelaterade skador, som självskadebeteende och suicid. Av den anledningen kan vi inte acceptera något annat än fortlöpande övervakning av personal under pågående vård i avskildhet, fysiskt eller med video.

Elektronisk övervakning för de som vårdas med stöd av 3 § LVU

Barnafrid tillstyrker utredarens förslag om att förtydliga regler för vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet, samt möjligheten till elektronisk övervakning av ungdomar som vistas utanför ungdomshemmets område.

Elektronisk övervakning för de som avtjänar slutna ungdomsvård

Barnafrid tillstyrker utredarens förslag om möjligheten till elektronisk övervakning av ungdomar som avtjänar slutna ungdomsvård som vistas på ungdomshemmets område.

Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning

Barnafrid tillstyrker förslagen som förtydligar regelverket för kroppsvisitation av barn och unga som vårdas med stöd av 3 § LVU, samt de som avtjänar slutna ungdomsvård. Vi ser möjligheten till sådan kroppsvisitation av säkerhetsskäl som ett välkommet tillägg till befogenheterna med potential att stärka en trygg och säker miljö för såväl personal som barn och unga. Avseende den delen av förslaget som handlar om att kroppsvisitationen genomförs och bevittnas av personal med samma kön som den som undersöks, vill Barnafrid anföra såsom nämnts ovan, att samma kön inte alltid är det som garanterar minst intrång i personlig integritet. Därför bör det i fortsatt handläggning övervägas en formulering som föreslagits i betänkandet SOU 2023:66 *För barn och unga i samhällsvård*, av 17 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser av barn och unga, sid 79.

Möjligheter att genomföra rumsvisitation

Barnafrid tillstyrker utredarens förslag om utökade möjligheter till rumsvisitation på särskilda ungdomshem. Vi delar bedömningen att denna befogenhet kan bidra till en tryggare miljö, men behöver följa de generella proportionalitetsbestämmelser som reglerar andra befogenheter och inskränkningar i den personliga integritet som med nödvändighet behöver råda på dessa institutioner.

Allmän inpasseringskontroll

Barnafrid tillstyrker förslaget om att ge Statens Institutionsstyrelse möjligheten att besluta om allmän inpasseringskontroll till sina särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. Barnafrid avstyrker kravet på att en kroppsvisitation i samband med inpassering konsekvent måste utföras och bevittnas av en person med samma kön som den som visiteras. En kroppsvisitation är inte en så integritetsingripande åtgärd att hänsyn till kön är motiverat och bör ses som en åtgärd den som har ärende till ett statligt ungdomshem behöver tåla. Ska en sådan könsberoende reglering alls införas, bör det i stället uttryckas så att den som ska kroppsvisiteras såsom tidigare uttryckt, får önska kön på den som ska kroppsvisitera eller bevittna vederbörande. Samma kön är inte självklart det som upplevs minst ingripande i den personliga integriteten.

Ett säkerhetsrekvisit för användningen av andra tvångsåtgärder

Barnafrid tillstyrker förslaget som innebär att rekvisitet säkerhetsskäl införs generellt i flera regleringar och bestämmelser i LVU och LVM. Vi delar utredarens bedömning att detta bidrar till enhetlighet i lagstiftningen. Barnafrid förutsätter att såväl det nya rekvisitet och eventuella lagändringar kommer att följas av informations- och kunskapshöjande insatser för att säkerställa att rekvisitet och eventuella lagändringar tillämpas i enlighet med lagstiftarens intentioner.

Förtydliga proportionalitetsbestämmelsen i 18 b lagen om verkställighet av slutna ungdomsvård

Barnafrid tillstyrker förslaget om att mindre ingripande åtgärder ska användas om de är tillräckliga.

Skyldighet att underrätta IVO om vissa beslut om att använda myndighetens särskilda befogenheter

Barnafrid tillstyrker förslaget. Vi vill samtidigt påpeka att detta med nödvändighet innebär en mer omfattande arbetsinsats hos IVO, vilket i sig är kostnadsdrivande.

Utökat bemyndigande att meddela verksamhetsföreskrifter angående lagen om verkställighet av slutna ungdomsvård

Barnafrid tillstyrker förslaget.

Linköping 2025-01-21

Laura Korhonen, Centrumchef

Rikard Tordön, utredare

Maria Johansson, utredare